

ARCHIWUM
ŻYDOWSKIEGO INSTYTUTU HISTORYCZNEGO
IM. E. RINGELBLUMA

Spuścizna Janiny Morgensztern

lata: 1958-1969

sygn. S/327/

Opracowanie mgr Magdalena Siek

Warszawa 2022

Wstęp

Janina vel Jachła Szafran-Morgensztern urodziła się 18 lipca 1903 r. w Bodzanowie. Uczyła się w Państwowym Gimnazjum im. N. Żmichowskiej w Gostyninie. W 1926 r. zdała maturę, a w 1927 rozpoczęła studia na Uniwersytecie Warszawskim, na Wydziale Humanistycznym. W 1931 r. ukończyła studia z wynikiem dobrym, przedstawiając pracę magisterską na temat „Stosunki Jana Zamoyskiego z Żydami”, pisaną pod kierunkiem prof. M. Bałabana. Praca ta znajduje się w Archiwum ŻIH pod sygn. 117/33. W latach 1928-1929 uczęszczała na Roczne Kursy Nauczycielskie, których ukończenie uprawniało do nauczania w szkołach powszechnych. Po ukończeniu studiów magisterskich została słuchaczką seminarium doktoranckiego prof. Stefana Czarnowskiego. W tym samym czasie otrzymała pracę w Lubieniu k/Włocławka. Zbierała tam materiały archiwalne do pracy doktorskiej, która miała być monografią do historii Żydów tego miasteczka. W roku szkolnym 1931/1932 uczęszczała również do Studium Pedagogicznego dla magistrów. Praktykę odbywała w gimnazjum Towarzystwa „Ascola” w Warszawie pod kierunkiem dr. Rafała Mahlera. Następnie pracowała w prywatnych szkołach w Warszawie. Po wybuchu wojny wyjechała wraz z rodziną do ZSRR, gdzie przebywała do 1957 r. Pracowała tam w szkolnictwie, z przerwą w latach 1946-1951, kiedy to zajmowała stanowisko starszego pracownika naukowego w Obwodowym Archiwum Państwowym we Lwowie, gdzie porządkowała materiały archiwalne spółek akcyjnych przemysłu naftowego w Polsce.

W Żydowskim Instytucie Historycznym została zatrudniona 1 stycznia 1958 r. Pełniła funkcję pracownika naukowego, a od lipca 1968 r. kierownika Archiwum ŻIH. Dwa miesiące później wniosowała o zwolnienie ze stanowiska kierownika ze względu na zły stan zdrowia. Rezygnacja nie została jednak przyjęta przez dyrekcję. W ciągu 12 lat pracy opublikowała w Biuletynie ŻIH i „Bleter far Geszichte” 21 artykułów z zakresu dziejów Żydów w Polsce w wiekach XVI i XVII. Zmarła 23 czerwca 1970 r. Została pochowana w Warszawie na cmentarzu żydowskim przy ul. Okopowej.

Zainteresowania naukowe Janiny Morgensztern skupiały się wokół dziejów gospodarczo-społecznych dawnej Rzeczypospolitej oraz historii Żydów w Ordynacji Zamojskiej i Kraśniku (podatki, zadłużenie gmin żydowskich, operacje kredytowe Żydów w Zamościu w XVII w.). Pisała również o sprowadzeniu przez Jana Zamoyskiego Żydów sefardyjskich z Holandii do Zamościa oraz roli Żydów w nieoficjalnych kontaktach

dyplomatycznych między Polską a Turcją. W spuściźnie znajdują się również artykuły i fragmenty artykułów na temat historii Żydów w XIX wieku i podczas okupacji hitlerowskiej (niepublikowane). Do najważniejszych publikacji Morgensztern należą „Regesty z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce” z lat 1574-1586 oraz 1588-1696 opublikowane w Biuletynie ŻIH w pięciu częściach. Pełny wykaz opublikowanych prac Janiny Morgensztern znajduje się w Biuletynie ŻIH, nr 4/96, 1975 r.

Wiadomości na temat Janiny Morgensztern pochodzą z jej teczki osobowej pracownika ŻIH (sygn. 310/1097) oraz artykułu Maurycego Horna *Janina Morgensztern – badacz dziejów Żydów w Polsce XVI-XVII wieku (w pięciolecie śmierci)* opublikowanego w Biuletynie ŻIH nr 4/96 (październik-grudzień) 1975.

Charakterystyka zbioru

W spuściźnie Janiny Morgensztern znalazły się materiały, które gromadziła do swoich artykułów i publikacji. Najlichniesze są notatki, brudnopisy artykułów i oraz ich fragmenty bądź maszynopisy w całości. Dużą część zbiorów stanowią odpisy dokumentów zebranych do wydania „Regestów z Metryki Koronnej do historii Żydów w Polsce”. Znalazły się tu również odpisy dokumentów dotyczących powstania styczniowego, być może gromadzone do publikacji. Niewielką część kolekcji stanowi korespondencja oraz notatki z posiedzeń redakcji i zebrań pracowników naukowych oraz fiszki bibliograficzne.

Wykaz skrótów:

BUW – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

BŻIH – Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego

j. franc. – język francuski

j. jid. – język jidysz

j. łac. – język łaciński

j. niem. – język niemiecki

j. ros. – język rosyjski

l. - luźne

mps – maszynopis

rkps – rękopis

s. – stron

Inwentarz

1. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Korespondencja wychodząca, przychodząca, list do Janusza Szafrana, karta biblioteczna BUW. (indeks nazwisk)
1958, 1959, 1961-1962, 1969, rkps, mps, j. franc., j. niem., j. pol., l., s.
2. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Wykaz prac Janiny Morgensztern publikowanych w BŻIH.
b.d., mps, j. pol., l., s. 2.
3. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Artykuł „O działalności gospodarczej Żydów w Zamościu w XVI i XVII w.” (BŻIH 1965, nr 53). (2 egz.)
1965, druk, j. pol., l., s.
4. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Fragmenty artykułu „O działalności gospodarczej Żydów w Zamościu w XVI i XVII w.”, przypisy do artykułu, fragment artykułu nt. Żydów warszawskich w XIX w., pierwsze wersje artykułów „Uwagi o Żydach sefardyjskich w Zamościu w latach 1588-1650”, „Operacje kredytowe Żydów w Zamościu w XVII w.”, „Zadłużenie gmin żydowskich w Ordynacji Zamojskiej w XVII w. i jego przyczyny”, Żydzi w posiadłościach Ordynacji Zamojskiej i dobrach dziedzicznych na przełomie XVI i XVII w.”, „Pośrednictwo Żydów w nawiązaniu nieoficjalnych kontaktów dyplomatycznych między dworem polskim i tureckim w 1590 r.”.
b.d., rkps, mps, j. pol., s.
5. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Artykuł „Udział Żydów w życiu gospodarczym Kraśnika i włości kraśnickiej do połowy XVII w.”, notatki do artykułu.
1960, mps, j. pol., l., s.
6. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Artykuł „Stosunki Jana Zamoyskiego z Żydami”.
b.d., mps, j. pol., l., s.
7. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Artykuł „Żydzi w Kraśniku w latach okupacji hitlerowskiej”. (2 egz.)
b.d., mps, j. pol., l., s. 40
8. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki do prac Janiny Morgensztern na temat Żydów w Zamościu.

b.d., mps, rkps, j. pol., l., s.

9. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Artykuł „Organizacja handlu hurtowego towarami włókienniczymi”, fragmenty artykułów na temat historii Żydów pod okupacją niemiecką.
b.d., mps, j. pol., l., s.
10. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Brudnopis artykułu „Żydzi w Kraśniku w latach okupacji hitlerowskiej”.
b.d., rkps, j. jid., l., s.
11. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Brudnopisy artykułów „Ruch ludności żydowskiej w Kraśniku”, „Przyczynek do historii Żydów w Kraśniku do połowy XVII wieku”, „Ludność żydowska Kraśnika według inwentarza z 1631 roku”, inne bez tytułów, notatki dot. Kraśnika.
b.d., rkps, mps, j. jid., j. pol., l., s.
12. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Regesty dokumentów z Metryki Koronnej i Sigillat do historii Żydów w Polsce (1669-1696), odpisy dokumentów.
b.d., rkps, mps, j. łac., j. pol., l., s.
13. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Odpisy dokumentów źródłowych dot. powstania styczniowego.
b.d., rkps, mps, j. pol., j. ros., l., s.
14. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki do historii w XVI-XVIII wieku.
b.d., rkps, j. jid., j. łac., j. pol., poszyt, l., s.
15. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki dot. historii Żydów w Turobinie w XVI i XVII wieku.
b.d., rkps, j. pol., l., s.
16. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki dot. arend, kontraktów, odpisy dokumentów.
b.d., rkps, mps, j. pol., l., s.
17. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki dot. historii gospodarczej Polski i powszechnej.
b.d., rkps, j. pol., l., s.
18. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki dot. prawa i sądownictwa względem Żydów w Polsce.

b.d., rkps, j. pol., l., s.

19. Spuścizna Janiny Morgensztern
Notatki dot. historii Żydów sefardyjskich i neofitów.
b.d., rkps, j. pol., l., s.
20. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki dot. warsztatu historyka.
b.d., rkps, j. pol., l., s.
21. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki z posiedzeń redakcji i zebrań pracowników naukowych.
1966-1968, rkps, j. pol., poszyt, l., s.
22. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Streszczenia artykułów z BŻIH nr 71-72 lipiec-grudzień 1969, które opracowywała J.
Morgensztern.
1969, mps, j. pol., l., s.
23. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Skorowidz miejscowości do niezidentyfikowanego opracowania, skorowidz rzeczowy
do niezidentyfikowanego opracowania.
b.d., mps, j. pol., l., s.
24. Spuścizna Janiny Morgensztern.
Notatki bibliograficzne.
b.d., rkps, j. pol., l., s.

Indeks nazwisk

j. 1.

Abramowicz Leon (konsul PRL)

D`Homme Stefan

Galanté Abraham (prof.)

Mark Bernard